

Eski Rusya Uzakdoęu Kalkınma Bakanı
Aleksandr Galushka

Dünya Ekonomisinin Dolardan Arındırılması*

Aleksandr Galushka, Rusya Federasyonu Eski Uzakdoęu Kalkınma Bakanı'dır ve Őu anda Rusya Federasyonu Yurttaşlık Komisyonu Başkan Yardımcısı görevini yürütmektedir. Moskova Devlet Sosyal Bilimler Üniversitesi'nin Ekonomi Fakültesi'nden onur derecesiyle mezun olan Galushka, Rusya G. V. Plehanov Ekonomi Akademisi'nde uzmanlığını yapmıştır. Galushka'nın ekonomi, yönetim ve yatırım alanlarında 10'dan fazla yayımlanmış çalışması bulunmaktadır.

*Bu metin Aleksandr Galushka'nın, Vladivostok Doğu Ekonomi Forumu'nun 3 Eylül 2021'de yapılan "Dünya Ekonomisinin Bütünleşmesinde Dolar Dışı Model: Bölgesel ve Küresel Ticaretin Gelişmesinde İtici Güç Olarak Uluslarüstü Bir Para Birimi ve Yeni Bir Uluslararası Ödemeler Sistemi" başlıklı oturumundaki konuşmasının yazıya dökülmüş halidir. Rusçadan Türkçeye Dr. Arif Acaloęlu çevirmiştir. Başlık ve ara başlıklar BRIQ tarafından konulmuştur.

“Dış borcun GSYİH’ye oranına baktığımızda gelişmiş ülkelerde, yani dünya ekonomi sisteminin çekirdeğini oluşturan ülkelerde üç haneli oranlarla ifade edildiğini görürüz. Gelişmekte olan ülkelerde ise dış borçların GSYİH oranı iki haneli rakamlarla ifade edilir. Bunun temelinde şu fiili durum yatmaktadır: Dünya ekonomisinin çekirdeğini oluşturan ülkeler ile periferisi durumundaki ülkeler arasında dengesiz değer mübadelesi söz konusudur Böyle bir küresel gelir makasının varlığı, küresel ekonomideki bu dengesiz mübadelenin ve sermayenin sürekli olarak periferi ülkelerinden çekirdek ülkeler lehine para hareketlerinin en ciddi temellerinden birisidir.”

TARİHSEL OLARAK RUSYA, 30 YIL ÖNCE dolar merkezli dünya finans mimarisine katıldı. Aradan geçen 30 yılın tecrübesi, ekonomide ve dünya ekonomisinde neler olup bittiğine dair kapsamlı değerlendirmeler yapmamıza imkân sağlıyor.

Bu 30 yıl zarfında en önemli eğilim Rusya’dan dışarıya sürekli para akışıdır. Bloomberg’in değerlendirmesine göre 1994-2018 yılları arasında Rusya Federasyonu’ndan dışarıya yaklaşık 1 trilyon ABD doları tutarında bir meblağ taşınmıştır. Bu konuda para girişinin daha fazla olduğu, sadece 2 yıl (2006-2007), istisna durumundadır.

Yeterince açık bir şekilde görülüyor ki Rusya’da yerleşmiş olan ekonomik modelin hammaddeye dayandığı ve bu modelin artık kendini tamamen tüketmiş olduğu yönünde

siyasetçiler ile uzmanlar arasında bir görüş birliği vardır. Bu oydaşma göz önüne alındığında Rusya Federasyonu’na herhangi bir sermaye girişi beklemek olanaksızdır. Bu bağlamda, örneğin 2014 yılında Rusya’dan Virgin Adaları’na 80 milyar ABD doları üzerinde bir paranın girişi yeterince anlamlıdır. Söz konusu meblağ bu adaların toplam ekonomisinin 70 katından fazladır. Bu yıl için ülkemizden 35 milyar ABD doları hacminde olan para çıkışı beklentisini, Rusya Merkez Bankası geçen temmuz ayında 50 milyar dolara kadar yükseltti.

Bu noktada şunu belirtmek lazım: Bir yandan ekonomimizde toplamda bir yatırım yetersizliği var, yatırım kaynaklarına muazzam ihtiyaç var. Öte yandan ise bu en önemli konuda muazzam miktarlarda, sürekli, toplu ve büyük meblağlarda para çıkışı hâkim konumdadır.

Periferiden Merkeze Sermaye Transferi

Ayrıca eklemek gerekir ki bu sadece gelişmekte olan Rusya ekonomisine özgü bir durum değildir. Dünya ekonomisi çapında bir sorundur; gelişmekte olan tüm ekonomilerin sorunudur. Her ne kadar paradoksal görünse de (bir kural olarak) gelişmekte olan ülkeler dünya ekonomi düzeni içinde sırf net sermaye ihracatçıları olarak davranırlar. Dış borcun GSYİH'ye oranına baktığımızda gelişmiş ülkelerde, yani dünya ekonomi sisteminin çekirdeğini oluşturan ülkelerde üç haneli oranlarla (yüzde 100 ve üzeri) ifade edildiğini görürüz. Gelişmekte olan ülkelerde ise dış borçların GSYİH oranı iki haneli rakamlarla (yüzde 10 ve üzeri) ifade edilir. Bunun temelinde şu fiili durum yatmaktadır: Dünya ekonomisinin çekirdeğini oluşturan ülkeler ile periferisi durumundaki ülkeler arasında dengesiz değer mübadelesi söz konusudur. Rusya ekonomisinin, dünya ekonomi sistemi içinde esas olarak periferik hammadde ekonomisi olduğu dikkate alındığında, mevcut küresel finansal mimari model çerçevesinde Rusya'ya doğru bir para akışı şansı bulunmuyor.

Bu durumun merkezinde yer alan küresel gelir makası şuradan kaynaklanıyor: Kendi rezervlerini kuran gelişmekte olan ülkeler bu rezervlerini atanmış, belirli ve risksiz, fakat gelir oranları düşük kaynaklardan oluşturmaktadır. Bu düşük getirili risksiz aktifler nesnel olarak değerlendirildiğinde rezervlerin getirisinin düşük olduğu görülmektedir. Dışarıdan sağlamak isteyeceğimiz mali kaynakların getirileri ise Rusya'nın rezervlerini oluşturan kaynaklara kıyasla daha yüksek getiri oranını haizdir. Böyle bir küresel gelir makasının varlığı, küresel ekonomideki bu dengesiz mübadelenin ve

sermayenin sürekli olarak periferi ülkelerinden çekirdek ülkeler lehine para hareketlerinin en ciddi temellerinden birisidir.

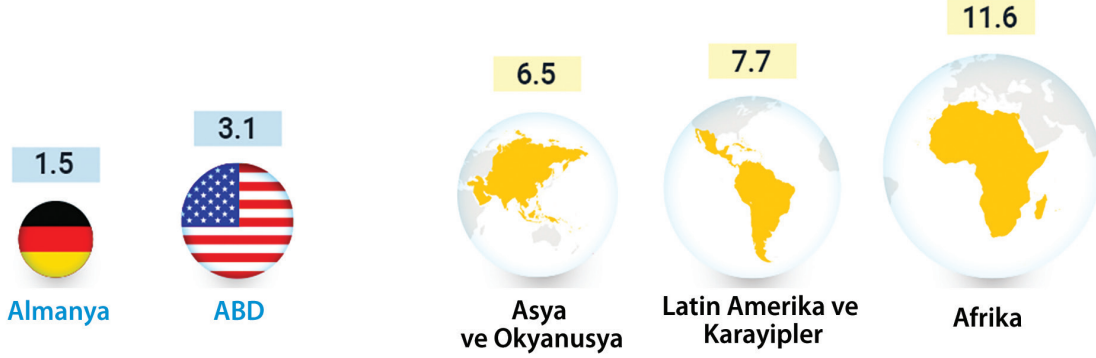
Onlarca yıldır durum böyledir, bu açıkça görülmektedir. Bu çelişki, bu fiili durum, ekonomilerin hacmine, alım gücüne ve kur paritesine göre değerlendirilen ekonomilerin GSYİH'lerinin boyutlarına baktığımızda da göze çarpmaktadır. Aslında çok şey anlatan bu eğilimi 1991-2019 arasında görebiliriz. Dünya ekonomisinde alım gücü ile döviz kuru arasındaki bu açık 6 kat artarak, ABD dolarıyla 7 trilyondan 46 trilyona ulaşmıştır. Bu açık, bir kural olarak, dünya ekonomi sisteminin periferi ekonomilerinde, gelişmekte olan ekonomilerde ve bunlardan bir tanesi olan Rusya ekonomisinde daha etkili biçimde gerçekleşmiştir.

Dünyada politikanın ekonomi üzerinde baskı kurması, keza ticaret savaşları ve hesapların dondurulması, ödemelerin sınırlandırılması, SWIFT'in dolar altyapısının yaptırımlar kapsamında kullanma tehditleri yaşanmaktadır. Dünya rezerv dövizini üreten ülke bütün bunları hiç beklenmedik biçimde farklı ülkelere yönelik uygulayabilir. Hedefteki ülke, Batı Avrupa ülkeleri olabilir, Asya ülkeleri olabilir. Son yıllarda ülkelerin hemen hemen tamamı bu gerçeği yaşamıştır veya görmüştür.

Yapısal Çatışma

Dünya finans mimarisinin biçimlendirilme metodolojisi açısından ise bu konunun kuramsal boyutunda, başka deyişle bu sorunun metodolojisinde prensip olarak yeni bir şey yok. Bunun tamamı çoktan beri biliniyor ve işte bu yapısal, temel husustur. Bir ülkenin (ki hangi ülke olduğu önemli değil, bunun altını çizmek isterim)

Şekil 1. Gelişen ülkeler borçları için çok daha fazla ödüyor
Tahvil Faizleri (2022-2023)

Ocak 2022'den Mayıs 2023'e kadar JPM EMBI Küresel Çeşitlendirilmiş ABD Doları tahvil faizlerinin bölge başına ortalaması ile Almanya ve ABD'nin 10 yıllık tahvil faizlerinin karşılaştırması. BM Küresel Kriz Müdahale Grubu'nun IMF Dünya Ekonomik Görünümü'ne (Nisan 2023) dayalı hesaplamaları (Grafik: UNCTAD, 2023).

1 Kasım 2023'te şu adresten alındı: <https://unctad.org/publication/world-of-debt>

ulusal parasının aniden bütün dünyada rezerv döviz olması çıkarlar çatışması barındıran bir ortamdır ve bu çatışma yapısalıdır. Bu çok eskiden –tam 50 yıl önce– Triffin Paradoksu adıyla betimlenmiş bir durumdur. Söz konusu betimleme sürekli, yapısal, kalıcı ve esasında çözülmesi imkânsız olan çıkarlar çatışması saptanmış bulunuyor.

Zira belli tarafın ulusal çıkarları doğrultusunda kendi parasal çıkarları var ve bu ülkenin parası rezerv aracı olarak kabul görüyor, dünya ekonomisinin ise farklı çıkarları ve öncelikleri var.

Yine dünya ekonomi düşüncesi açısından bu sorunun sadece saptanması değil, alternatif çözümü de mevcuttur. Bu alternatif daha 20. yüzyıl başlarında büyük Rus ekonomist Tugan-Baranovsky tarafından önerilmiş bulunuyor. Bu düşünceler yine dünya ekonomi biliminin önemli şahsiyetlerinden olan John M. Keynes'in düşüncelerinde de yankı bulmuştur. Keynes 1944 yılındaki bir konferansında dünya rezerv döviz olarak ABD dolarının kabulünü

değil, Dünya Ödemeler Birliği kurulmasını ve “Bancor” olarak adlandırdığı özel, uluslar ötesi, nakitsiz bir döviz türünün kararlaştırılmasını önerdi. Bu türden pratik bir fikrin gerçekleşme olanağı açısından ise Doğu Avrupada başarılı bir deneyim vardı. 1964-1990 yılları arasında dış ekonomik faaliyetlere hizmet verilebilmesi amacıyla nakitsiz bir döviz türü üretilmişti: Transfer edilebilen ruble. Ve bu transfer edilebilen ruble yalnız Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomik ilişkileri (o dönem planlı ekonomi söz konusuydu) çerçevesinde değil, bu ülkelerin piyasa ekonomisi uygulayan ülkelerle (örneğin Finlandiya, Meksika, Irak) ticaret süreçlerinde de kullanılıyordu. Batı Avrupada da Doğu Avrupadan 15 yıl sonra, 1979'da bu türden uluslar ötesi, nakitsiz “Avrupa Para Birimi (ECU)” geniş çaplı bir uygulama olarak devreye sokuldu. Ki bu para daha sonra Avrupa Birliği ülkelerinin daha ileri para entegrasyonunu yansıtan “avro”ya dönüştü. Burada adı geçen IMF 1969'dan beri bir nevi özel borçlanma hakları kapsamında yine nakitsiz, ulusötesi paraları kullanıyor.

Hepimizin bildiği üzere çok kısa bir süre önce bu özel borçlanma haklarının emisyonu IMF tarafından iki katına çıkarıldı. Dünya ekonomisinde yaşananların belirtilerine bakıldığında ise bu yaklaşımın yıllarca, on yıllarca biriken ve şimdilerde özellikle yoğunlaşan sorunlara verilen tepki olduğu açıkça görülüyor. Ve dünya ekonomisinde bu uluslar ötesi dövizin hacmindeki iki kat artışın gerçekleşmesi bununla ilintilidir.

Başlangıçta ticaret hacmimizin büyük olduğu ülkelerle iki taraflı takas düzenine geçilmesi akıllıca olacaktır.

Dünyanın farklı ülkelerinin merkez bankası başkanlarının görüşlerine kulak verirse, onlar söz konusu dünya finans mimarisinin kendini tüketmiş olduğunu ve dünya çapında rezerv dövizini olarak ABD dolarından vaz geçilmesi gerektiğini söylüyorlar. Burada birçok kişiye atıf yapılabilir ama İngiltere Merkez Bankası Başkanının bir rezerv dövizini olarak doların potansiyelini tükettiğini ve yeni çözümler bulunması gerektiğini söylemesi, keza aynı şeyleri Çin Halk Bankası başkanının ifade etmesi önemlidir.

Birincisi durum saptaması-teşhis, ikincisi farklı çözümlerin teori ve pratiği, üçüncüsü farklı çözümler uygulamasının artan güncelliği. Bugün, bizim panel kapsamında bunları konuşmamız çok önemlidir. Bu

konuları önceden ve önleyici yaklaşımla tartışmak, geç kalarak (ki aslında “geç kalmak” diye bir şey yok ama geç olunca çok daha zor olabiliyor) tartışmaktan çok daha iyidir.

Yeni Finans Mimarisinin Algoritması

Ve burada konunun teorik boyutunu, en iyi çözüm pratiklerini tartışırken, bir sonraki stratejik adımlar, yeni finans mimarisi kurmanın algoritması gündeme geliyor. Bugün Rusya'nın birçok ülkeyle ticaret dengesine baktığımızda (Avrasya Birliği ülkeleri, Çin, Hindistan, birçok Avrupa ülkesi) oraya gönderdiğimiz ve oradan aldığımız malların hacmi yeterince büyüktür, örtüşmektedir. Peki, ama neden ağırlıklı olarak dolar kullanıyoruz da mesela takas (clearing) değil. Üçüncü ülkelerin para birimini kullanmadan ödemelerin yapılabilmesi için dünya ekonomisi düşünce işte bu aracı, takas kurumunu üretmiştir. Ve başlangıçta ticaret hacmimizin büyük olduğu ülkelerle iki taraflı takas düzenine geçilmesi akıllıca olacaktır. Daha ötesi, modern dijital teknolojileri bu sürece çok daha basitleştirebiliyor. Bugün bunu gerçekleştirmek 2. Dünya Savaşı'ndan sonra takasın yaygınlaştığı döneme kıyasla çok daha basittir.

Bu ilk adımdır ve ikinci adım da mantıken buradan çıkmaktadır. Bu adım iki taraflı takas dışında uluslararası takas ödemelerinin biçimlendirilmesi, Avrasya Birliği, Şanghai İşbirliği Örgütü gibi platformlar temelinde bu sorunu halledebilecek Uluslararası Takas Birliğinin kurulmasını kapsamaktadır. Dünyada böyle bir finans mimarisini kurmanın mantıken ve doğal olarak bir sonraki

adımı, bir sonraki aşaması ödemeler birliğine geçiştir; takastan ödemeler birliğine geçiş. Uluslararası ticareti, uluslararası ödemeleri, uluslararası ekonomik ilişkilerin işleyişini temin eden bu sistem çok zengin bir deneyim, anlaşılabilir bir teori, ulusötesi dövizde dayalı olarak kurulabilir.

Burada esasında çok da yeni bir şey olmadığını altını çizmek isterim. Ve şunu da vurgulamak isterim ki modern teknolojiler bu işleri çok daha kolaylaştırmıştır. Fakat herhalde sorunun net olarak değerlendirilmesi, doğru bir teşhis konması ve stratejinin taktik karşısında önceliği önemlidir. Böyle olunca, bu yol yeterince anlaşılabilir olacaktır. Evet bunun için çalışmak gerekecek, gayret etmek gerekecek ama biz bisikleti yeniden icat etmeyeceğiz.

Son olarak bir konuya değinmek isterim. Bu durumda önemli olan bir dövizin ateşinden kurtulup öteki ateşine yakalanmamak önemlidir. Bugün bir ülkenin dünyada rezerv aracı olarak kullanılan parası yerine başka bir ülkenin parasını rezerv aracı olarak ikame etmemiz tam da böyle bir durum olur. Bu durumda ne Triffin Paradoksu, ne de sürekli ve yapısal nitelikli sorunlardan kaynaklanan çıkarlar çatışması ortadan kaybolacaktır.

Yine de insan uygarlığının yaratıcı gelişim yeteneğini hiçbir zaman kaybetmeyeceğini her hâlükârda göz önünde bulundurmak gerekir. Yüz yıl önce ortaya atılan fikirlerin üzerinden çok da zaman geçmemiştir; fikirler doğar, gerçekleşir, başarılı uygulamalar yapılır. Bunların tamamının ilkesel olarak bilincine varmak ve kanımızca mantıklı, verimli takas sistemi yönünde ilerlememiz gerekir. 🌸

Adil Bir Dünya İçin Gelişen Dünyada Yeni Finansal Sistem

Aleksandr Galuşka, bu toplantıdan 9 ay sonra Vatan Partisi Uluslararası İlişkiler Bürosu'nun girişimiyle 2021 yılında kurulan Yeni Uluslararası Düzen (NINTO) İnisyatifi'nin, 7 Mayıs 2022'de düzenlediği "Rusya'nın Ukrayna Harekâtı Bağlamında Yeni Dünyanın Kuruluşu" başlıklı çevrimiçi çalıştayda da konuşmacıydı. Vatan Partisi Genel Başkanı Dr. Doğu Perinçek'in birinci konuşmacı olduğu etkinlikte 6 kıtadan, 19 ülkeden 21 kurum temsilcisi ve aydın sunum yaptı. Aleksandr Galuşka, Çalıştay'da Dr. Perinçek'ten sonra ikinci sırada konuştu ve şunları söyledi:

Rusya'nın 2022 Şubat ayında başlattığı özel askeri operasyondan sonra ABD, eşi görülmemiş yaptırımlar devreye sokmuş, Rusya rezervlerini -egemen rezervlerini- dondurmuştur. Geçen süre zarfında dünya ekonomisinin ideolojilerden arındırılma ihtiyacı sürekli artmıştır. Öz itibarıyla dolar bir silaha dönüştürülmüş, dünya rezerv dövizini militarize edilmiştir. En önemlisi de doların, dünya ekonomi sisteminde risksiz bir aktif olarak görülmesi, rezervlerin risksiz karşılama aracı olarak görülmesi imkânsız hale gelmiştir. Bu durum gerçek refah, sürdürülebilir gelişme ve gerçek egemenlik kaygısı taşıyan ülkelerden dünyanın yeni finansal sisteminin daha fazla stratejik yaklaşım, tarihsellik ve yaratıcılık talep ediyor. Bu sistem ileride herhangi bir ülkenin asalak konumuna imkân vermeden, dünyanın bütün ülkeleri arasında adil ve katılımcı ilişkiler kurulmasını sağlayacak, ülkelerin refahına ve kalkınmasına hizmet edecektir. 🌸